

níkov a nesebestačných roľníkov. Poľnohospodárstvu venuje zvýšenú starostlivosť, aby sa práca roľníka stala ľahšou a aby bola spoločensky tak ocenená, ako si to oprávnené zaslужuje. Roľník musí mať čas nielen na odpočinok, ale i na vzdelanie.

Postará sa o náhradu škôd, ktoré utrpel náš ľud vojnou a jej následkami. Zabezpečí slušné živobytie invalidom a pozostalým po padlých hrdinoch.

Priemyselné a bankové podnikanie chce položiť na nové základy. Znárodnením, kolektivi- záciou (združstevnením) všetkých výrobných a obchodných podnikov chce zabezpečiť spravidlivú účasť pracujúcich robotníkov a úradníkov na správe a na výsledku podnikania. Toto chce robiť tak, aby sa nevyklučovali predpoklady pre vzrast priemyselnej výroby a tým i pre tvorenie nových zárobkových príležitostí populačného prírastku nášho národa. Tú istú starostlivosť venuje rozvoju živnostenského podnikania a jeho odbornému zdokonalovaniu.

Pomery verejného zamestnanectva chce upraviť tak, aby mu zabezpečilo spoločensky slušnú životnú úroveň a nenútily ho hľadať vedľajšie a nedovolené príjmy.

Bude šíriť osvetu a pokrok, všemožne podporovať vzdelanie a vlasteneckú výchovu mládeže. Každému, i nemajetnému, má byť umožnené vzdelanie primerané jeho vlohám.

Sociálnu starostlivosť chce vykonávať tak, aby nebolo nemocného, ktorý by nemal nárok na také lekárske ošetrovanie, aké jeho nemoc vyžaduje, aby nebolo starca, ktorý by po celoživotnej práci zomieral v biede. Každému pracujúcemu chce zabezpečiť v starobe takú rentu, aby ju nemusel považovať za almužnu a aby stačila na slušné živobytie. Chce sa všemožne starať o to, aby robotníctvo a úradníctvo popri spravodlivej odmene za prácu, malo dostatok príležitosti na vzdelávanie a na zotavenie. Bytovú kultúru týchto vrstiev bude dvíhať a všemožne podporovať.

Nechceme bohatých ani chudobných. Chceme vysoký priemer životnej úrovne širokých vrstiev nášho pospolitého ľudu. Prácu kladieme na prvé, na čestné miesto a chceme ju zabezpečiť každému členovi slovenskej národnej spoločnosti.

Slováci, Slovenky!

Kto súhlasíš s týmito zásadami, kto si želaš v budúcnosti slobodný a pokojný život, pokrok, rozkvet nášho hospodárstva a kultúry, silnú demokratickú, sociálne spravodlivú Československú republiku, vstúp do

Demokratickej strany.

LAMS Martin. Sbíрка letáků. Tisk.²

[223]

1945, 24. duben. Košice. — Souhrnná zpráva „Pravdy“ o ustavení orgánů lidové moci a o životě v osvobozené Bratislavě.

Slobodná Bratislava pracuje plným tempom

Nemci a Maďari prepustení zo štátnych služieb — Národné divadlo, kiná, miestny rozhlas a automatický telefon v činnosti — Vychádza bratislavské vydanie „Pravdy“.

Hneď po oslobodení Bratislavy ujal sa vedenia verejného života v Bratislave Národný výbor na čele s osvedčeným ilegálnym protifašistickým pracovníkom súdr. Štefanom B a š ť o v a n s k ý m. Prvou úlohou Národného výboru bola pomoc Červenej armáde, oprava komunikácií, poškodených Nemcami, a obnova rozrušeného hospodárskeho života. Príkladom je aj Ivánka

² Programové zásady byly otištěny též v tiskovém orgánu DS „Čas“ dne 22. 4. 1945 pod záhlavím „Za demokratickou, pokrokovou a sociálně spravodlivou republiku“ a s podtitulkem „Program Demokratickej strany“. Jsou typickým projevem agitace této strany, vypočítané na získání širokých mas členstva a stoupenců; želbohu, silně zdůrazňovaný sociálně reformní program zůstal jen prázdnu proklamací a sloužil jako agitační vějířka.

pri Dunaji, kde obyvateľstvo pracovalo od svitu do mrku a o chvíľu dalo do poriadku celú jednu železničnú koľaj, hoci bola Nemcami rozrušená na každých 10 metrov. Okrem toho, vďaka občianstvu, mohla byť už 13. apríla obnovená premávka štyroch vlakov na trati Leopoldov—Bratislava. O pár dní neskôr vlak začal chodiť ešte do ďalších staníc z Bratislavy.

V samotnej Bratislave práce na oprave miestnych telefonných staníc pokračujú tak sľubne, že koncom apríla zapoja do prevádzky časť miestnej automatickej telefonnej ústredne. Pre informáciu miestneho obyvateľstva Propagačné oddelenie Národného výboru v Bratislave zrekonštruovalo poškodené ampliony miestneho rozhlasu a započalo už s pravidelným vysiela- ním, a to každé tri hodiny. Bratislavskí odborári¹ konsolidujú pomery v závodoch, ktoré do- siaľ pracovali proti záujmom slovenského národa. Len v dňoch od 11. do 14. apríla v brati- slavských podnikoch založili trinásť závodných výborov, medzi nimi v továrňach: Apollo, Sie- mens, Bratislavské miestne železnice a autobusy, Poistovňa Dunaj—Concordia, Robotnícka sociálna poisťovňa a i. Zvláštnu zásluhu treba pripočítať vodárenským a električárskym za- mestnancom v Bratislave, ktorí sa postarali o zásobovanie Bratislavy vodou a elektrickým prú- dom. — Národný výbor v Bratislave určuje každotýždenne ceny zeleniny a zemiakov na bra- tislavskom trhu, ktoré sú mierne.

Z kultúrneho života dochádza zpráva, že Národné divadlo započalo už svoju činnosť a stano- vilo svoj denný program operety a činohry, ktorý je už v prúde. Zo 16 bratislavských kín, okrem tých, ktoré spravovali Nemci, sú všetky v činnosti.

Hneď v prvých dňoch po oslobodení Bratislavy prišli tam splnomocnenci predsedníctva SNR pre oblasť západného Slovenska,² Dr. G. Husák a T. Tvarožek. Medzi prvými ich rozhodnutiami bolo nariadenie o prepustení všetkých Nemcov a Maďarov zo štátnych a verejných služieb s okamžitým účinkom a to bez akýchkoľvek nárokov na náhradu. Výnimky v odôvodnených prípadoch povolí splnomocnené Predsedníctvo SNR v Bratislave. Splnomocnené predsedníctvo SNR vydalo tiež rozhodnutie o zavedení pracovnej povinnosti³ mužov i žien od 16 do 60 rokov, a to v úrade, v podniku, na poli a pod. Národné výbory, alebo určené komisie, povinné sú hneď zaradiť všetkých prihlásených na vŕseužitocné práce, najmä na prácu pre Červenú armádu, ěs. armádu, opravu železníc, mostov, na obrobienie pozemkov, poškodených domov a pod.

Komunistická strana pracuje tiež pohotove.⁴ Hneď v prvých dňoch začala vydávať bratislav-

¹ V polovine dubna 1945 fungoval již v Bratislavě přípravný výbor odborových svazů (AÚV KSS, Bratislava, skup. 1/25). Po příchodu F. Dvořáka, pověřence Ústředí odborových svazů Slovenska, byl zřízen kolem 20. 4. Ústřední sekretariát odborových svazů Slovenska v Bratislavě, který započal ihned přípravné práce pro založení jednotlivých odborových svazů, likvidaci fašistických „odborů“ zřizováním a řízením závodních výborů. (Tamtéž; viz též archiv města Bratislavy, sbírka vyhlášek a plakátů.)

² Zplnomocnené predsedníctvo SNR pro západní Slovensko — místopředsedové SNR a pověřenci G. Husák (KSS) a T. Tvarožek (DS) — jmenované na počátku dubna 1945 (ASNR Bratislava, f. Košice 1945, č. 591/45) přicestovalo do Bratislavy 11. dubna 1945 navečer (Pravda, Bratislava, 13. 4. 1945). Pro tehdejší poměry je příznačné, že delegáti SNR Husák a Tvarožek byli titulováni jako ministři, a to i v tisku (bratislavská Pravda otiskla 13. 4. 1945 zprávu o novém sboru pověřenců SNR pod titulkem „Členovia slovenskej vlády“).

³ Nutnost vyhlášovat pracovní povinnost, poměrně častý výskyt vyhlášek o pracovní povinnosti (srv. např. vyhlášky uložené v archivu města Bratislavy, sbírka vyhlášek 1945—1947) a řada článků v soudobém tisku, které se touto otázkou z různých stránek zabývaly, poskytují důležité svědectví o politické situaci na západním Slovensku, zejména o ovzduší pasivity, panujícím mezi částí obyvateľstva (s tím souvisí např. i hodnocení oslav 1. máje v Bratislavě a v bratislavské oblasti, obsažené ve zprávě přednesené na prvé oblastní konferenci KSS v Bratislavě dne 20. 5. 1945; ve zprávě se konstatuje, že oslavy probíhaly za široké, nevidané účasti lidových mas, avšak že bylo jasně cítit, jak léta trvající fašistická éra otupila politické cítění širokých vrstev; viz AÚD KSS Bratislava, f. ÚV KSS/2, a. j. 1/I). Zde sehrály velikou úlohu zvláštnosti protifašistického boje na západním Slovensku, skutečnost, že tu nebylo široce založeného ozbrojeného boje jako např. na středním Slovensku, silný vliv luďáckého režimu atp.

⁴ Již v prvých dnech po osvobození města bylo ustaveno v Bratislavě místní, okresní a oblastní vedení KSS. Velmi cenné údaje o činnosti a problémech KSS v Bratislavě v prvých týdnech po osvobození obsahuje zpráva o činnosti oblastní organizace, přednesená na oblastní konferenci KSS v Bratislavě 20. 5. 1945. Z obsáhlé zprávy vyjímáme: „Keď teraz tak pozorujem (zprávu přednesl pravděpodobně Š. Bašťovanský — pozn. editorů) prácu niektorých našich súdruhov a organizácií, mám veľmi živý dojem, že táto mentalita podzemného boja, boja vedeného podľa veľmi prísnych konšpiratívnych zásad, zakorenila sa tak silno v nás, že ešte ani dnes — sedem

ské vydanie ústredného orgánu KSS „Pravdy“ za zodpovedného redaktorstva súdr. Štefana Bašťovanského. Delegáciu ústredného vedenia KSS pre západné Slovensko vedú súdruhovia Štefan Bašťovanský a poslanec Kubač. Bolo ustanovené dočasné oblastné vedenie KSS, v ktorom sú súdruhovia: Malík, Valachovič, Viceník, Král, Balog, Čády a Lipka. Vedúcim oblastného sekretariátu je Št. Bašťovanský. Bratislavský sekretariát vedie súdr. Ján Fabianič. Sekretariát je v miestnosti bývalej HSLŠ na Dunajskej ulici č. 21.

Pravda, 24. 4. 1945, čís. 52.

[224]

1945, 25. duben. Košice. — Článek „Pravdy“, ostře kritizující zaostávání národní očisty na osvobozeném území a pokusy představitelů Demokratické strany omezit co nejvíce účast pracujícího lidu při spravedlivém trestání fašistů, kolaborantů a zrádců.

Povedzme si otvorene, že sa priberáme trochu neskoro k súdeniu a trestaniu fašistov, kolaborantov a zradcov. Veľa drahocenného času sme premárnili. Zameškali sme práve najvhodnejší čas — chvíle bezprostredne po oslobodení jednotlivých našich krajov — aby sme zúčtovali s vinníkmi nášho národného nešťastia a očistili od nich verejný život. Veľa zla sme si tým sami spôsobili. Teraz sme dospeli aspoň tak ďaleko, že sa v SNR debatovalo o Národnom a ľudových súdoch a že na konečnom formulovaní osnovy o nich už pracuje osobitná komisia. Treba si len žiadať, aby komisia pracovala rýchlo a predložila osnovu na schválenie čím skôr. Keď vyslovujeme túto požiadavku, tlumočíme tým len mienku protifašistickej a demokratickej verejnosti.

No treba na chvíľu pozasť aj nad doterajším priebehom diskusie, lebo ako sa nám zdá, v nej sa dajú vystopovať aj tie momenty, ktoré urýchlené zriadenie ľudových súdov a trestanie zradcov zdržovali.

Načo tajiť, že v doterajších rozhovoroch sa vynorily aj náhľady, podstatne sa líšiace od tej predstavy o ľudovom súde nad škodcami národa, ktorá sa všeobecne ujala u nás i v ľudových vrstvách a demokratických kruhoch všetkých, predovšetkým slovanských národov, ktoré chcú raz navždy vyoperovať fašistickú a zradcovskú rakovinu zo svojho tela. Načo tajiť, keď je

týždňov po oslobodení Bratislavy — sme sa jej celkom nezbavili, že sme si ešte neprivykli na nové rozmery našej práce, na voľnosť našej činnosti a agitácie v masách, na potrebu ovplyvňovania najširších vrstiev, na nutnosť aktivity, ktorá zachvacuje veľkú väčšinu slovenského ľudu a ktorá strhuje pod svoje vedenie celý národ. So stránky psychologickej jednou z prvých nutností je teda zbaviť sa tieňov podzemia, ilegality a teroru a vyjsť na slnko legálnej a širokej masovej práce... do aktivity slobodného politického života.

S týmto úkazom súvisí aj zjav ďalší, t. j. že niektorí súdruhovia, ktorí sa v ilegalite osvedčili celkom dobre, v dobe legálnej práce zaostávajú, nevedia si nájsť svoje pravé miesto v nových pomeroch, sú znechutení a roztrpčení, a prenechávajú pole pôsobnosti oportunistom, takým, ktorí sa v dobe ilegality odťahovali od aktívnej práce a dôsledne dodržiavali líniu pasivity, líniu nečinnosti... treba urobiť ihneď nápravu v tom smere, aby jadro vedenia organizácií strany tvorili osvedčení a aktívni antifašistickí bojovníci, včítane partyzánov, lebo len účasť týchto složíek dodá strane potrebnú pružnosť, pohotovosť a elán.“

Závažná je charakteristika vnútrostraníckej situácie vzhľadom na vzťahy k bývalým sociálnym demokratům: „Pokiaľ ide o situáciu vnútrostranícku, veľmi významnou skutočnosťou je sjednotenie KSS s býv. soc. dem. Bola konečne dosiahnutá jednota celého slovenského pracujúceho ľudu a sme presvedčení, že toto v boji ukuté a vytvorené sjednotenie neodvážia sa už nikdy nikto porušiť a rozbiť. No práve u nás na západnom Slovensku vyskytuje sa pomerne najviac ťažkostí v tejto otázke, a preto osobitne vyzývam súdruhov, aby tomuto problému venovali vo svojej práci starostlivú pozornosť. Menovite nech súdruhom z býv. soc. dem. strany jasne vysvetlia, že KS a býv. soc. dem. strana sa sjednotily, a že terajšia DS nemá nič spoločného s býv. soc. dem. stranou. To pravda znamená súdruhom z býv. soc. dem. strany dôsledne priznať všetky práva člena KSS, pokladať ich za úplne rovnoprávných členov a dať im vo všetkých orgánoch strany primerané zastúpenie.“ (AÚD KSS Bratislava, f. ÚV KSS/2, a. j. 1/1.)